

Бодров В.Г., д.е.н., проф.
проф. каф. міжнародної економіки
Національний університет харчових
технологій

ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У тезах виступу на засіданні круглого столу розглянуто вплив основних зовнішньоекономічних чинників, ризиків і викликів глобального характеру на процеси формування і реалізації нової моделі економічного розвитку для України. Наголошується, що особливої ваги набувають інституціоналізація процесів реформування економіки і суспільства, якість управління реформами. Від правильних рішень залежатиме успіх реформ, посилення національної конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів.*

***Ключові слова:** модель, економічний розвиток, глобальні виклики, інститути, конкурентоспроможність, міжнародний поділ праці, порівняльні конкурентні переваги, управління реформами.*

***Abstract.** In these speech during roundtable are reviewed the influence of major foreign economic factors, risks and global challenges of the processes of formation and implementation of a new model of Ukraine's economic development. It is noted that particular importance acquire an institutionalization process of reforming the economy and society, quality of reform management. From correct decisions will depend the success of reforms, improving national competitiveness under conditions of global challenges.*

***Keywords:** model, economic development, global challenges, institutions, competitiveness, international division of labor, comparative competitive advantages, management of reforms.*

Складна і суперечлива динаміка світової економіки зумовлює багатоваріантність розвитку економічної ситуації в Україні в середньостроковій перспективі. За таких обставин значно підвищується вимоги до якості і відповідальності інститутів, залучених до процесу формування та реалізації державної економічної політики. Перед Україною стоїть завдання не тільки мінімізувати (нейтралізувати) зовнішньоекономічні ризики і виклики, але й органічно увійти в світові тренди, інтегруватися в глобальні процеси таким чином, щоб займане місце в міжнародному поділі праці сприяло збалансованому розвитку національного господарства.

Врахування закономірностей і чинників світового, насамперед, європейського економічного розвитку з метою максимального використання можливостей, що відкриваються на глобальному, регіональному та національному рівнях, створить необхідний ресурс для примноження потенціалу економіки України. Європейський вектор зовнішньої інтеграції України отримав досить чітку визначеність з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в 2014 р. Однак його подальша реалізація має бути підкріплена конкретними програмними основами системних зрушень в національній економіці і суспільстві. Зміна формату взаємодії України з ЄС сприятиме спрощенню доступу українських товарів на європейські ринки, збільшення міжнародної торгівлі і потоків капіталу між країнами Європейського Союзу та України. Поглиблення інтеграції України з ЄС буде слугувати сигналом для інвесторів і торгових партнерів про наміри України істотно поліпшити інвестиційний клімат, адаптувати національну економіку до принципів і стандартів ЄС. В результаті, імплементація Угоди

про асоціацію може привести до активізації економічного зростання в Україні [1].

Тим часом, слід мати на увазі, що практичне формування нової моделі економічного розвитку України буде залежати від подальших рішень про направлення отриманих (вивільнених) ресурсів на цілі структурної модернізації і нової індустріалізації. Виходячи з особливостей сучасних глобалізаційних процесів, характеристик і потенціалу національного господарства, можна констатувати, що формування нової моделі економічного розвитку для України повинно відбуватися під впливом низки чинників.

По-перше, нагальною потребою економічного розвитку України в найближчому десятилітті має бути відновлення високих показників економічного зростання, насамперед, на основі позитивної динаміки в реальному секторі економіки. Незаперечним наслідком світової кризи є істотне зростання важливості створення сприятливих умов для конкурентоспроможності національних господарських суб'єктів на зовнішніх ринках. Незважаючи на те, що структурні характеристики української економіки об'єктивно диктують високий рівень її експортної залежності, виникає стратегічна задача збереження і зміцнення конкурентних позицій і переваг країни в новітній гео економічній конфігурації. Це створює потребу розширення інструментарію безпосередньої підтримки експортерів. Нова модель повинна забезпечити модифікацію участі України в міжнародному поділі праці, а також суттєво посилити роль внутрішнього ринку як чинника економічної динаміки. Отримання новітніх порівняльних конкурентних переваг національної економіки має відбуватися на шляхах максимально ефективного використання власних ресурсів країни. Якість

розпорядження національними ресурсами, які стануть одним з основних об'єктів глобальної конкуренції в найближчі десятиліття, визначать можливість збереження контролю над ними на національному рівні, здатність країни до суверенного розвитку.

З нашої точки зору, основними конкурентними перевагами для України в середньостроковій перспективі стануть аграрний сектор і енергетичний комплекс. Це жодним чином не заперечує важливість конкурентоспроможних інноваційних секторів економіки України – насамперед, космічного і авіабудування, IT-технологій, проте навряд чи за існуючою потужністю їх слід розглядати як моделюючі чинники.

Невід'ємна складова нової моделі розвитку - капіталізація недокапіталізованих або до сих пір не капіталізованих ресурсів. Високий потенційний рівень віддачі на капітал в недокапіталізованих секторах дозволяє очікувати стрімке зростання їх інвестиційної привабливості. Для України такими ресурсами можуть стати земля, рекреаційний і туристичний потенціал, транзитно-транспортні артерії, сфера культурних індустрій тощо. Досягнення вичерпності такого переліку неможливе, оскільки технологічний прогрес диктує постійне перегрупування потенційних і наявних ресурсів за значимістю [2, с.42].

По-друге, модель може бути легітимною лише за відсутного соціального ефекту від її реалізації. У будь-якому випадку мова не йде про розширення патерналістських функцій держави в соціальній сфері. Навпаки, соціальний популізм все виразніше демонструє свою безперспективність через очевидну обмеженість класичних патерналістських засобів соціальної підтримки, яка внаслідок перманентно жорстких бюджетних обмежень набуває все

більшої точковості. Посилення цільового характеру соціальної підтримки є необхідним і важливим для виконання державою своїх соціальних функцій та зобов'язань напрямком, проте саме відсутність масовості ефекту не дозволяє використовувати соціальні ініціативи як засіб легітимізації політики реформ.

Зосередження соціального ефекту політики має відбуватися навколо двох напрямків - реалізації трудового потенціалу, як потужного ресурсу національного рівня і як джерела добробуту економічно активної частини населення (трудоий ресурс як такий, також має недостатню капіталізацію, вимагає інвестування) і забезпеченні належної якості життя, надання соціальних послуг, розвитку соціальної інфраструктури, поліпшення інфраструктури життєзабезпечення тощо.

По-третє, реалізація принципів нової моделі повинна відбуватися в стабільному фінансово-економічному середовищі, і підтримка такої стабільності - одна з ключових функцій держави. При цьому слід враховувати постійну еволюцію інструментарію макроекономічної стабілізації під впливом поширення явищ глобалізації та ліберальних відносин. Інструментарій традиційної «загальмовуючої» стабілізації поки провокує посилення «втечі» капіталів і втрату конкурентних переваг, що впливають з динамізму економіки. Тому майбутня модель повинна спиратися на проактивну грошово-фінансову політику. Це потребує оволодіння незагальмовуючими інструментами стабілізації, серед яких має зростати частка інституційних механізмів. Проактивна грошово-фінансова політика повинна розблокувати національний інвестиційний ресурс через відновлення системи «довгих грошей» і цільового кредитування. Інституційними механізмами такого

процесу повинні стати формування спеціалізованих банківських установ і регуляторів[2, с.45].

Глобальна податкова конкуренція практично не залишає свободи для фіскальної сфери, спонукаючи до фактичного обмеження фіскального навантаження. Однак переобтяженість України значними бюджетними витратами фактично блокує можливості відчутної податкової лібералізації. Зниження податкового навантаження припустимо лише як генератор додаткових надходжень. Отже, необхідна цільова політика податкового стимулювання розвитку зі зміщенням центру ваги на непрямі податки. Вона має бути посилена інституційними механізмами підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, в тому числі - на основі державно-приватного партнерства.

По-четверте, необхідна територіальна реконсолідація України через «перезавантаження» економічних повноважень регіонів. Залучення місцевого потенціалу розвитку в господарський оборот на основі зміцнення національного капіталу і припливу іноземних інвестицій формує об'єктивні тенденції до автономізації (зниження залежності від Центру) регіонів України. У той же час синергія використання регіональних потенціалів можлива тільки при міжрегіональному співробітництві. Тому реконсолідація на основі міжрегіональної взаємодії цілком може стати точкою єдності інтересів регіонів і Центру в процесі реальної фінансової децентралізації[2, с.46].

Це створюватиме виклики побудові нової моделі регіональної політики, провідними орієнтирами якої виступатимуть розвиток міжрегіонального співробітництва та консолідація локальних дій регіонів навколо реалізації загальнонаціональних пріоритетів

розвитку. З огляду на те, що регіони відіграють ключову роль в забезпеченні соціального ефекту реформ - за допомогою надання соціальних послуг та якості середовища проживання, - досягнення стійкості регіонального розвитку розглядається як критично важливе завдання загальнонаціонального рівня.

По-н'яте, необхідне відновлення довіри до держави і налагодження партнерства держави і суспільства. Особливістю останнього десятиліття для всього глобального співтовариства є практично безперервний тренд зниження довіри до держави. Відповідно, відбувається зниження дієвості державної політики. Така тенденція дуже небезпечна, оскільки зараз роль держави в економіці впевнено еволюціонує у бік посилення ролі держави в якості своєрідного національного інституційного модератора, що при відсутності довіри просто неможливо. Втрата довіри до держави в Україні відбувалася значно динамічніше, ніж в світі в цілому. Загальносвітова тенденція посилювалася внаслідок специфічних факторів, пов'язаних з інституційною кризою. Руйнівні зміни в цій сфері сталися внаслідок подій 2013-2015 рр. Безперечно, швидке відновлення довіри неможливе, особливо з огляду на те, що Україна знаходиться на етапі інституціонального зламу, що накладається на посткризову фрустрацію. Однак процес відновлення консолідації суспільства і влади має бути розпочатий якомога швидше на основі суспільного діалогу.

Вирішення зазначених вище завдань нерозривно пов'язане і суттєво ускладняється необхідністю зміцнення обороноздатності країни, яка в свою чергу залежить від ефективності реформ в економічній і військовій сферах. Водночас потреба виходу України зі стану війни значною мірою обумовлена необхідністю

забезпечення сприятливих умов для проведення реформ. Від результативності процесів оновлення і модернізації залежать не тільки перспективи європейської інтеграції України, а й сама спроможність української державності в осяжному майбутньому. У зв'язку з цим особливої гостроти набувають інституціоналізація процесів реформування економіки і суспільства в сучасній Україні, якість управління реформами. Від правильних відповідей на ці виклики залежатиме успіх реформ, посилення національної конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів, можливості прориву до гідної частки світового доходу.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020". Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/-documents/18688.html>
2. Бодров В.Г. Вызовы посткризисного мира и проблемы формирования новой модели экономического развития Украины//Государственное регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйствования: XI Международная науч.-практ. конф., Минск, 16-17 апреля 2015 года: сб. науч. ст. / редкол.: д-р физ-мат.наук, проф. И.И.Ганчеренок (пред.) [и др.]. – Минск: Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2015. – 357 с. (с.40-47).